

Оксана МИКИТЕНКО*

Институт мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України
Київ

Оригинални научни рад

Примљен: 21. 11. 2019.

Прихваћен: 12. 02. 2020.

НА ПОЧЕТКУ АФИРМАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНЕ ТРАДИЦИЈЕ: *СРПСКИ РЈЕЧНИК* (1818) ВУКА КАРАЦИЋА И *КРАТКИЙ МАЛОРОССИЙСКИЙ* *СЛОВАРЬ* (1818) А. ПАВЛОВСКОГ

Исте године када је био објављен *Српски рјечник* (1818) и Нова граматика Вука Караџића, појавила се прва граматика за украјински језик – *Грамматика малороссийского наречия* (1818) Ал. Павловског, позната као један од првих покушаја увођења фонетског принципа слично украјинском правопису *Енеїде* И. Котљаревског. Граматици је био додан *Краткий малороссийский словарь* од 1130 речи са преводом на руски језик, а такође су унета објашњења низа реченица, пословица и изрека.

Упоредно разматрање енциклопедијски значајних *Рјечника* Караџића и *Грамматике* и *Словаря* Павловског важно је не само из угла постојања истих тенденција за афирмацију националне књижевне традиције, демократских напора обнављања и развоја националне културе и језика на основи фолклора, него и као чинилац снажних српско-украјинских културних контаката, узајамних научних рецепција и веза. То су оквири задатака које поставља аутор чланка.

Кључне речи: Вук Караџић, Ал. Павловски, речник, лексикографија, народна књижевност, енциклопедијска парадигма, славистика.

Када је реч о лексикографско-енциклопедијској парадигми у српској прози, обавезно спомињамо и поново се враћамо Вуковој „језичкој револуцији”, и посебно његовом капиталном делу – *Српском рјечнику* (1818), и другом проширеном издању 1852, „значајном за целокупну српску културу и њену демократизацију, а парадигматичном за начин Вуковог деловања”. Марија Клеут, дајући такву оцену Вукове делатности, запажа да се код њега сваки „појединачан посао уклапао у целину визије, а питања језика нису се раздвајала од питања књижевности” (Клеут 2008: 80). Управо „прво издање

* oksana_mykytenko@hotmail.com

Рјечника представља темељ Вукове правописне и језичке реформе, означава дефинитивни прелаз ка народном језику као основици српског књижевног језика уз увођење фонолошког начела” (Сувајдић 2018: 477).

Енциклопедијска свеобухватност решавања проблема те „несреће”, коју наводи Вук у Предговору, и „на коју се туже Словенски народи”, који „на свом језику немају школа ни наука”, подразумевала је и давала подлогу за комплексно и усмерено кретање и језика, и књижевности, базираних на континуитету народне традиције. Објашњавајући значај речи и њихову употребу, Вук се наизменично држи принципа, који је сам образложио речима: „У рјечнику треба да се истолкује и опише, што се боље може, све што народ о ријечи којој мисли и приповиједа...”, а зато наводи описе народних обичаја, пословица, загонетака, предања, примера из народних песама итд. На тај начин језик фолклорних умотворина, наглашава Павле Ивић, „ушао је у темељ нашег књижевног језика”, и баш зато су могле и оне – народне умотворине „ући у темељ наше нове књижевности” (Ивић 1966: 19). Прво, „несавршене” издање *Рјечника* Ивић је оценио као „незаменљиво”, као „речник говора једног човека”, истичући као „драгоценост” овде приказану његову лексику просечног српског говора, пропуштenu кроз „изванредно” језичко осећање, а која је „језгро речничког блага” (Исто: 79) савременог српског језика.

У исто време, неопходан услов, који је гарантовао успех синтетичког континуитета Вуковог виђења књижевно-језичке парадигме, јесте, према Нади Милошевић-Ђорђевић, низ чинилаца, између којих и његово одређење за „сачувану комуникацију”, која живи у колективном народном памћењу и експликује „усмено образовање” средине, историју, карактерологију, филозофију и етику народа (Милошевић-Ђорђевић 2018: 8). Од посебног је значаја што народне умотворине нису биле Вуку „само извор за значење речи, него и за начин на који се употребљавају, и када се користе”. На тај начин Вуков семантички и прагматички прилаз показао је да он „истовремено постиже и један други циљ – запажа Милошевић-Ђорђевић – да представи саме народне умотворине у њиховој вишеслојној важности, да обелодани богатство и функцију традицијске усмене књижевности, али и да кроз традицију пружи слику целог српског народа” (Исто: 9).

О вишеслојности Вуковог дела говори и Љубинко Раденковић. Нагласивши да је „Вуково дело вишеструко значајно”, посебно зато, што омогућава „ретроспективни поглед” и „реконструкцију древног митолошко-религијског система Срба, чији остаци и данас представљају део живе српске културе”, Раденковић истиче да је *Српски рјечник*, прво (1818) и друго (1852) издање – „својеврсна енциклопедија о српском друштву и његовој култури”, а такође о „простору који насељавају Срби и њихови суседи” (Раденковић 2015: 415). Ова констатација апсолутно важи за Украјинце, који исто тако нису имали на свом језику „ни школа ни наука”, и код којих је такође постојала снажна тенденција за афирмацију националне књижевне традиције, демократских напора обнављања и развоја националне културе и језика на узорцима фолклора.

Исте године када је био објављен *Српски рјечник* (1818) и *Нова граматика* Вука Караџића, појавила се и прва граматика за украјински језик

– *Грамматика малороссийского наречия* (1818) Ал. Павловског, позната као један од првих покушаја увођења фонетског принципа према украјинском правопису *Енеїде* Ивана Котљаревског. Рад Павловског није се појавио случајно. То је био период формирања украјинског књижевног језика на народној, националној основи, и главну улогу у том процесу имао је полтавско-кијевски дијалект (Вашћенко 1955: 10). Граматици је био додан *Краткий малороссийский словарь* од 1130 речи са преводом на руски језик, а такође су унета објашњења низа реченица, пословица и изрека.

Вуково запажање у Предговору *Српском рјечнику* да се око своје књиге „намучио, што може бити до данас нико ни око какве није” (Караџић 1966: XIV), сигурно би могао поделити и Павловски. Предао је свој рад *Обозрение малороссийского наречия или грамматическое показание существеннейших отличий, отдаливших малороссийское наречие от чистого российского языка, сопровождаемое разными по сему предмету замечаниями и сочинениями* на рецензију у Руску академију наука још 1805. (Тисовски 1957: 102), да би био објављен тек 1818. са нешто промењеним насловом *Грамматика малороссийского наречия или...* (Павловски 1818). Не зна се шта је био разлог толико дугог разматрања, а ништа се скоро не зна ни о самом аутору, сем онога што је сам изнео у Предговору и Поговору своје књиге или из његовог одговора Николају Цертелеву. Рецензија Цертелева на рад Павловског појавила се у Ст.-Петербургу у часопису *Сын Отечества* исте 1818, а већ следеће 1819. изашао је рад Цертелева *Опыт собрания старинных малороссийских песен* (1819), познат као први зборник украјинске народне поезије (Словенска фолклористика 1988: 424). Претпоставља се да Павловски није уносио допуне у своју књигу, са обзиром на то да се у то време није појавио ниједан филолошки рад који би могао изазвати уношење допуна или утицати на измене у тексту (Тисовски 1957: 103).

Зна се да је за своје време то била високошколована особа, са познавањем више језика – латинског и грчког, пољског, немачког и француског, летописних и историјских података, а такође актуелних филолошких струјања. Боравећи у Украјини тек неколико година пре него што је почео састављати своју Граматику, Павловски је обишао њен централни и источни део, али највише времена провео је у Кијеву и био побуђен потребом, како сам каже, да пружи онима који су долазили у Украјину, практични приручник. Зато износи задатак да упозна читаоца са језиком „овог блиског народа”, „драгих мојих земљака”, „мојих сабрата, који потичу из исте гране” (Павловски 1818: II).

У време када украјински није имао статус посебног и самосталног језика, Павловски говори да је то „језик ни живи ни мртви”, односно као наречје „скоро је прави језик”, који пак треба „очистити од свих непотребних и туђих звука”. И овде је Вук, када износи своја мишљења о „чистоћи” српског језика, научно много зрелији: „... ја кажем да се треба трудити и чистити језик од туђе ријечи [...] колико се може; али што се не може, не треба зато мрзити на језик” (Караџић 1966: XX). У исто време Вукова убеђеност да је неопходно због тога „најпре познати све наше ријечи, које се по народу говоре”, сасвим одговара и намери Павловског. Патос његове Граматике управо је усмерен на

очување „свих наречја, колико их има” (Павловски 1818: 113), а посебно тог народа, који се, према њему, „до дан данас разликује од других народа, чак и припадника исте земље, својом ношњом, језиком и многим другим особинама” (Исто: II). Такође, говорећи о „националном карактеру” Украјинаца, запажа код њих „нешто *пријатно-меланхолично*, чиме се, вероватно, разликују од свих осталих становника земаљске кугле”, а сем тога „природну пажњу, досетљивост, обдареност за музику и певање”. Потврђујући своје добро познавање народног живота, широко говори о гостољубивости и правичности, искренности и марљивости, одлучности и природној интелигенцији народа, а у исто време примећује плаховитост, празноверја, „сувишу простоту” и „изванредну лукавост”:

Хлебосольство и простота нравов составляют их существенные свойства. В поступках слишком простые и несколько будто грубы; в делах справедливы; в разговорах откровенны, хотя часто тонки и отменно хитры; в намерениях основательны. Любят опрятность и чистоту. Занимаются наиболее тем, что принадлежит до экономии; работают тихо, но прочно. В страстях редко наблюдают умеренность, К наукам расположены, кажется, с природы. Песни их всегда почти томны, но скрывающиеся в них, особливо для стихотворцев интересные замыслы, непринужденное выражение мыслей и невинность – бесподобны! (Павловски 1818: III).

Рад Павловског – као и Вуков – настао је пре него што је формирана наука о језику на основу историјско-компаративне методе истраживања, када је славистика, према Павлу Ивићу, „била у свом почетном периоду, а балканологија тек у повоју” (Ивић 1966: 88). Међутим, Павловски је у време када још није била уочена разлика између логичких и граматичних категорија, приказао постојање двеју тенденција у прилазу анализи језика – из аспекта „рационалне”, или „опште” граматике, са једне стране, и „филолошке”, односно естетске или уметничке, са друге, а на тај начин и стање филологије у Русији на почетку XIX в. (Вашћенко 1955: 31). Павловски ипак покушава да одржи неку равнотежу између ових тенденција и тврди да је његов задатак приказати само „најкарактеристичније особине”, будући да „све остало је заједничко” у свим језицима, а такође са естетских позиција процењује фонетичку и граматичну структуру украјинског језика, наивно износећи да је „малоруски језик нежан”, мада, као и у сваком другом, овде има „грубљих” и „погрдних” речи, које „значе чврсти карактер тог народа”. Између тих речи, које би, сматра Павловски, било добро да се „сасвим избришу”, наводи укр. *упир* 'вампиr', што објашњава као „репат човек, кога тобоже ноћу јашу вештице”, и што „представља грубу и смешну идеју” (Павловски 1818: 108). Са друге стране, наивно етимологизирајући укр. *весілля* 'свадба' – „такав час у људском животу, који је обавезно праћен весељем”, тврди да би вредело реч „увести у употребу”.

Ма колико данас наивно изгледају такве тврдње, то што је урађено у самом раду, а то је најпре сам материјал Граматике и Кратког речника, а и ауторова проницљива запажања, а такође изнесена на основу властитог посматрања живе говорне ситуације суђења о реалним законитостима народног језика, његовој фонетици, граматичком систему, акцентологији, лексици,

језичкој норми, а и основним дијалекатским особинама – без сумње је од великог значаја. Не заборавимо да језичка грађа изнета код Павловског слично Вуковом *Рјечнику* 1818, у ствари „није још био књижевни језик”, него углавном „само сирова дијалекатска грађа”, која не само што је „пружила полазни ослонац за нови књижевни језик” (Ивић 1966: 186) него је и правила основу за формирање „непрекинуте развојне линије” (Исто: 182), што води савременом књижевном језику – српском и украјинском.

Не заборавимо такође да Павловски није имао других извора из украјинске књижевности које би могао користити за своју Граматику сем *Енеїде* Ивана Котљаревског (издања 1798, 1808, 1809). У исто време Котљаревски, који је први у основу свог стваралаштва (*Енеїда*, *Наталка-Полтавка*, *Москаль-чарівник*) ставио народни говорни језик становника Кијевске и Полтавске области – централне украјинске територије, а што је одиграло пресудну улогу у формирању и народности, и националног језика (Курс историје 1958: 142), користио је углавном етимолошки правопис. Павловски се, уводећи фонетски принцип, ослањао, као и Вук, искључиво на властито познавање украјинског језика. На тај начин навео је низ фонетских особина, такође и у дијалектима украјинског, као најмаркантније особине украјинског језика, а које одвајају тај језик од руског: меко **ц** поред **а(я)** на крају речи, фрикативно **г**, африкате **дж** и **дз**, **ф** у изговору као **хв**, удвајање сугласника (укр. *збіжжя* 'житарице', укр. *насіння* 'семе'), звук **и** на месту руског **ы**, **в** на месту **л** у средини и на крају речи, **і** на месту **о**, **е**, **ѣ**, дифтонг **уі** на месту **о** у говорима који су ближе белоруским и сл. Будући да је навео скоро потпуну фонетску слику украјинског народног језика краја XVIII – почетка XIX ст, фонетска запажања Павловског, упоредо са фонолошким начелом, сматрају се највреднијим делом његове Граматике (Тисовски 1957: 107).

Није мање значајна ни његова морфологија. Мада није детаљно описао морфолошку структуру украјинског језика, Павловски не само што је запазио разлику у два језика него је предложио „костур” и до данас актуелних парадигми деклинације и конјугације, нпр, први је уочио у украјинском синтетичне форме за глаголе будућег времена (укр. *співатиму* 'певаћу'), а такође је навео глаголске прилоге. Наравно, много шта се њему (и то оправдано) може замерити.

Ипак, у његовој Граматици, као и код Вука (са том разликом што рад Павловског броји само двадесетак страница), – „оно што је добро далеко надмаша слабе стране”, док се мане могу оправдати тиме, да је то „почетак”, који, слично Вуковом раду, испољава „верност материјалу и тежњу да се изнађе оно што је релевантно за дати језички систем” (Ивић 1966: 60).

Таквог сарадника, као што је Вуку био Јернеј Копитар, чији подстицај и савети су, према Павлу Ивићу, „одиграли [су] незаменљиву улогу” (Исто: 56), Павловски није имао. Међутим, Копитару је рад Павловског сигурно био познат, о чему сведочи његово писмо Карацићу у Будим од 23. маја 1826, у којем између другог запажа: „По Кепеновим писмима у једном од пакета упућених Вама за мене треба да се налази једна малоруска граматика...” (Преписка III: 181–182). Петар Кепен – истакнути слависта, етнограф и би-

блиограф, који је први од руских филолога предузео научни боравак у Европи, где се упознао са Караџићем и Копитаром, а такође Шафариком, Коларом, Добровским, Ганкој, Челаковским и др, а његов програмски рад *Записка о путешествији по словенским земљама и архивама* (1825) постао је упутство за многе слависте (Џејтлин 1979: 182–183). Оправдано се претпоставља да је Граматика Павловског – у то време јединствена граматика украјинског језика, коју је тражио Копитар, и коју му је Кепен послао преко Караџића, – била позната и Вуку (Билодид 1965: 25).

Проблем украјинског фонетског правописа, стално присутан у научном дискурсу XIX ст, како се зна, није био решен због многих разлога, посебно и због одсуства неопходних теоријских образложења, без обзира на Граматику Павловског или књижевну праксу Ивана Котљаревског и Тараса Шевченка. Истовремено у дискусијама између присталаца различитих теорија и погледа, са истока и запада Украјине (поменимо овде компликовани и вештачки правопис историчара и фолклористе Максимовића, *кулішівку* – правопис писца Кулиша, елементе фонетског правописа лексикографа Шејковског, који је предложио графему **ц** – укр. *бцола* 'пчела', а такође доста успели и доследни покушај увођења фонетског принципа у тзв. *герцеговинка*, *драгоманівка* код Житецког и његове групе, који су у 70-их г. XIX ст. састављали речник украјинског језика, познат као речник Бориса Гринченка), – свуда се опажа „српско искуство” и огледају идеје Вука Караџића (Исто: 35–36).

Један од оних украјинских делатника који су крајем XIX ст. истицали Вуков значај и запажали паралеле у развоју српског и украјинског језика и књижевности на народној основи, био је О. Борковски. Високо оцењујући Вукову делатност на скупљању народних песама и увођењу фонолошког начела, нагласио је Вукову улогу у континуитету српске књижевности:

[...] Вук Стефанович Караджич, о 18 літ молодший від Котляревського, зібрав і надрукував сербські народні пісні та показав на них, яка то є сербська мова та якою мовою серби повинні писати; разом придумав також просту і легку правопись, а працею цілого свого життя дав кріпку і тривку підставу сербському письменству. Завдяки трудам Караджича сербське письменство завершило на чисто народний шлях і не зійшло з нього й досі, та вже й не зійде (Борковский 1899: 11).

[...] Вук Стефановић Караџић, млађи 18 година од Котљаревског, скупио је и објавио српске народне песме, којима је приказао какав је то српски језик, те којим језиком Срби морају да пишу; смислио је исто тако једноставан и приступачан правопис, а трудом целог свог живота пружио је чврсту и трајну основицу за српску књижевност. Захваљујући радовима Караџића српска књижевност кренула је чистим народним путем и до данас га није оставила, пак неће више ни оставити (Борковски 1899: 11).

Други део Граматике Павловског има наслов „О писању и малоросијском стихотворству”. Циљ аутора је овде – „прикупити и азбучним редом распоредити омањи број речи, реченица и пословица, без познавања којих језик уопште не може да буде схватљив, пријатан и користан” (Павловски 1818: V), а са тим сагледати поетску надареност украјинског народа, који „мисли своје и песничку фантазију излива у риме са посебном лакоћом, разноврсно и једноставно” (Исто: 23). На тај начин настао је његов „Краћи малоросијски речник” (*Краткий малороссийский словарь*) са додатком „фраза, пословица

и изрека”, исто тако са преводом на руски језик (I поглавље), а такође скицом хрестоматије – тзв. „Примери за малоросијско писање” (II поглавље). Павловски наводи фразе и веровања из свакодневног живота, која као да је дознао пажљиво прислушкујући обичан говор, а што је опазио иначе његов опонент Михајло Максимовић, који је негативно проценио правопис Павловског (Тисовски 1957: 118) и по сваку цену настојао да сачува етимолошки (Тимошенко 1959: 156). Као узор из украјинског фолклора Павловски је навео народну епску песму *Гомін, гомін по дуброві* („Бука, бука по гори”), као и „одломак из историје једног Малороса” – поучну причу, у којој отац прати свог сина у Петербург на школовање, а на крају дао и једну „поему” из народног живота шаљивог садржаја.

Како изгледа, Павловском се допада реализам и хумор тих књижевних примера „на народну”, а који су били у складу са општом тенденцијом украјинског књижевног барока XVIII в, најмаркантније заступљеном у *Енеїди* Котљаревског, и он изражава намеру да изда неке од њих. Са друге стране, бурлескно дело Котљаревског, признато као „обнова украјинске књижевности на основи народног језика”, у првом издању 1798. укључује и „први образац украјинског речника живог народног језика” (Гринченко 1907: X), односно наводи уз превод на руски језик скоро хиљаду украјинских речи. Између осталог, у *Енеїди* – својеврсној „енциклопедији” украјинског живота краја XVIII – почетка XIX ст, у бурлескном опису песничења и разбешњавања спомиње се „величање вере” на „српски начин” у пренесеном значењу ’псовати ружно’ (Котљаревски 1969: 234, 340).

Павловски је користио речник Котљаревског и унео из њега у свој 325 речи. Сем тога, тачније је одредио превод појединих речи, а углавном је навео примере из говорног језика и свуда ставио акценат. Грађу говорног језика распоредио је у групе: „просте речи” (911), већином из сеоског живота, а понеке дијалектне; речи које се „убрајају у натуралну историју” (149) – углавном ботаничка лексика; „лична имена, што се даје при крштењу” (71) (такође и украјинска презимена са завршетком на *-енко*). Понекад уместо превода, обично када се ради о речима које означавају храну или приказују митолошку и историјску лексику, обредне или обичајне реалије и радње, примере из усмене књижевности итд, реч се посебно тумачи, нпр. укр. *буцики* – ’јело од житарица слично на ваљушке са павлаком и бутером’, укр. *бодня* – ’каца са катанцем, у којој се чува најбоља некретнина’, укр. *бикус* – ’измрвљено и варено у квасу месо; врста соса’, укр. *вовкулака* – ’човек који се претворио у вука’, укр. *веснянка* – ’пролећна песмица’, укр. *гайдамака* – ’отимач’, укр. *квач* – ’четкица, коју умакују у катран и служи за мазање точка’, укр. *ралець* – ’поклон, који се састоји од хлеба, вина, медањака итд, који потчињени доносе свом начелнику за Ускрс или за Нову годину’ и сл.

У прилог добром познавању Павловског не само украјинског језика него и украјинске усмене традиције иде поглавље „малоросијске фразе, пословице и изреке” (којих има 143), значајно као „први штампани зборник украјинских пословица” (Тисовски 1957: 113). У случају када, слично украјинском, има фразеологизма у руском језику, превод се не даје: укр. *багатому*

чорт діти колише; укр. *вовка ноги годують*. Такође, служи се адекватним руским идиомом или пословицом: укр. *валяця як почка в салі* – рус. *кататься как сыр в масле*, где је украјински ближи српском: *живети као бубрег у лоју*. Најзад, има израза, за које аутор, нагласивши да су „малоросијске фразе веома тешке” (Павловски 1818: 111), очигледно, није нашао превод или није знао адекватни фразеологизам и задовољио се тумачењем: укр. *Аби були побрязкачи, то будуть і послухачі* – рус. *’при деньгах все будет’* (’ако имаш паре, све имаћеш’); укр. *Казав пан, кожух дам, та й слово його тепле* – рус. *’посулил да и не дает’* (’обећао је, пак не даје’) и сл. Није без значаја то што је већи део наведених фразеолошких изрека Павловског и сада у активної украјинској језичкој и фолклорној употреби.

Грамматика Павловског одиграла је не мању улогу у утврђивању украјинске научне традиције и филолошке мисли, у развоју украјинског језика и књижевности, него Вуков рад код Срба, без обзира на то што су они фигуре различитог научног и историјског масштаба. Ако је Вук, „обухватајући махом све стиховане и прозне врсте српске народне књижевности, формирао [је] историју и теорију усменог стварања, али и своја тумачења ставио у функцију шире идеје о историјском континуитету и интегритету, особеностима и карактерологији српског народа” (Милошевић-Ђорђевић 2018: 12), рад Павловског много је скромнији, а задаци не толико свеобухватни. Он је, међутим, не само уочио одређене разлике у украјинском и руском језику него је, уводећи фонетски принцип у правопису, предложио истиниту слику украјинског општеномодног језика на почетку XIX ст. и његових фонетских и морфолошких особина, а делимично и лексичког фонда украјинског језика. И на тај начин, као и Вук, пружио је „за будућност подлогу поетском изразу на народном језику” (Исто: 12).

ЛИТЕРАТУРА

- Билодид 1965: I. К. Білодід, *Вук Караджич в історії українсько-сербських наукових зв’язків*, Київ: Наукова думка.
- Борковски 1899: О. Борковський, *Про славного сербського ученого Вука Стефановича Караджича*, Львів.
- Вашћенко 1955: В. С. Ващенко, Перша українська граматика, у: *Українська мова в школі*, 4, 29–36.
- Гринченко 1907: Б. Д. Гринченко, Передмова, у: (ред.) Б.Д. Гринченко, *Словарь украинского языка*, т.1, Киев, 5–33.
- Ивић 1966: П. Ивић, О Вуковом Рјечнику из 1818. године, у: *Српски рјечник (1818) / Сабрана дела Вука Караџића*. Књига друга, Београд: Просвета, 19–187.
- Караџић 1966: Вук Стеф. Караџић, Предговор, у: *Српски рјечник (1818) / Сабрана дела Вука Караџића*. Књига друга, Београд: Просвета, III–LXXXI.

- Клеут 2008: М. Клеут, *Народна књижевност: фрагменти скрипти*. 3. изд., Нови Сад: Филозофски факултет.
- Котљаревски 1969: І. Котљаревський *Енеїда* / *Твори у двох томах*. т.1, Київ: Дніпро.
- Курс историје 1958: (ред.) І. К. Білодід, *Курс історії української літературної мови (Дожовтневий період)*, Київ: АН УРСР.
- Милошевић-Ђорђевић 2018: Н. Милошевић-Ђорђевић, Српска народна књижевност у светлости Вуковог рјечника (1818), у: Л. Бајић (уред.), *Српска славистика. Колективна монографија. Радови српске делегације на XVI међународном конгресу слависта, т. II. Књижевност, култура, фолклор, питања славистике*, Београд, 7–14.
- Павловски 1818: Ал. Павловский, Грамматика малороссийского наречия, или Грамматическое показание существеннейших отличий, отдаливших Малороссийское наречие от чистого Российского языка, сопровождаемое разными по сему предмету замечаниями и сочинениями, Ст.-Петербург.
- Преписка III: Вук Стеф. Караџић, *Преписка III* (1826–1828) / *Сабрана дела Вука Караџића*. Књига двадесет друга, Београд: Просвета.
- Раденковић 2015: Љ. Раденковић, Значај дела Вука Караџића за изучавање српске митологије, *Вук Стефановић Караџић (1787 – 1864 – 2014)*, Научни скупови САНУ, Одељење језика и књижевности, књ. 27, 415–429.
- Словенска фолклористика 1988: (ред.) В. А. Юзвенко, *Слов'янська фольклористика. Нариси розвитку. Матеріали*, Київ: Наукова думка.
- Сувајџић 2018: Б. Сувајџић, Српски рјечник (1818) у Вуковој Преписци, у: Л. Бајић (уред.), *Српска славистика. Колективна монографија. Радови српске делегације на XVI међународном конгресу слависта, т. II. Књижевност, култура, фолклор, питања славистике*, Београд, 477–489.
- Тимошенко 1959: П. Д. Тимошенко, *Хрестоматія матеріалів з історії української літературної мови*, частина 1, Київ: Радянська школа.
- Тисовски 1957: О. С. Тисовський, Перша граматика української загальнонародної мови, у: (ред.) І.П. Крип'якевич, *Дослідження з мови та літератури* / *Наукові записки*, т. 4, Київ: АН УРСР, 102–119.
- Цейтлин 1979: Р. М. Цейтлин, КЕППЕН Петр Иванович, у: (ред.) С.Б. Бернштейн, *Славяноведение в дореволюционной России : Библиографический словарь*, Москва: Наука, 182–183.

Оксана Микитенко

В НАЧАЛЕ АФИРМАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ТРАДИЦИИ: *СРПСКИ РЈЕЧНИК* (1818)
ВУКА КАРАДЖИЧА И *КРАТКИЙ МАЛОРОССИЙСКИЙ СЛОВАРЬ* (1818)
А. ПАВЛОВСКОГО

(Резюме)

В том же году, когда был опубликован *Српски Рјечник* (1818) и *Нова граматика* Вука Караджича, появилась и первая грамматика украинского языка – *Грамматика малороссийского наречия* (1818) А. Павловского, получившая известность как одна из первых попыток введения фонетического принципа, по примеру украинской орфографии „Энеиды” И. Котляревского. Грамматика сопровождалась *Кратким малороссийским словарем*, содержащим 1130 слов с переводом на русский язык, также были внесены объяснения некоторых фраз, пословиц и выражений.

Сравнительное рассмотрение энциклопедически значимых *Рјечника* Караджича и *Грамматики* и *Словаря* Павловского представляет значение не только как подтверждение присутствия параллельных тенденций в деле афирмации национальной литературной традиции, демократических усилий для обновления и развития национальной культуры и языка на основе фольклора, но и как фактор существования сильных сербо-украинских культурных контактов, взаимных научных рецепций и связей.